

1. ΕΞΩΤΕΡΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ ΣΕ ΕΝΑΝ ΑΠΡΟΒΛΕΠΤΟ ΚΟΣΜΟ

Μέσο: ΤΑ ΝΕΑ

Ημ. Έκδοσης: . . . 10/02/2024 Ημ. Αποδελτίωσης: . . . 10/02/2024

Σελίδα: 1

**ΛΟΥΚΑΣ
ΤΣΟΥΚΑΛΗΣ**

*Ομότιμος
καθηγητής ΕΚΓΙΑ*

Σ. 45

Πρίσμα

ΤΟΥ **Λουκά Τσουκάλα**

Εξωτερική πολιτική σε έναν απρόβλεπτο κόσμο

Το παγκόσμιο οικοδόμημα στην εποχή της αμερικανικής παντοδυναμίας που ακολούθησε την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης τρίζει ολοένα και περισσότερο τα τελευταία χρόνια. Οι λόγοι είναι πολλοί. Πρώτα από όλα, γιατί ο ίδιος ο αρχιτέκτονας και συντηρητής του οικοδομήματος, δηλαδή οι Ηνωμένες Πολιτείες, δεν είναι πια ικανοποιημένος με το έργο του. Πιστεύει ότι η Κίνα κερδίζει όλο και μεγαλύτερο χώρο αμφισβητώντας σήμερα την αμερικανική ηγεμονία. Και αυτό δεν είναι διατεθειμένοι οι Αμερικανοί να το επιτρέψουν. Με ό,τι και αν συνεπάγεται;

Με ένα εξαιρετικά πολυπόλεμο πολιτικό σύστημα σε οιοδήποτε πόλεμο και μια κοινωνία που δεν υπήρξε ποτέ τόσο άνοιξη εδώ και περίπου έναν αιώνα, ο εθνικισμός και η εσωστρέφεια ενισχύονται στην άλλη πλευρά του Ατλαντικού. Και η αμερικανική εξωτερική πολιτική γίνεται λιγότερο προβλέψιμη. Στο μεταξύ, με την εισβολή στην Ουκρανία, η Ρωσία του Πούτιν έχει βάλει οριστικό τέλος στη μεταψυχροπολεμική τάξη πραγμάτων στην Ευρώπη και ο πόλεμος έχει επιστρέψει στη γειτονιά μας.

Το ερώτημα πλέον είναι αν την εποχή της αμερικανικής παντοδυναμίας θα διαδεχτεί ένα κυρίαρχο διπολικό σύστημα όπου θα κυριαρχεί η στρατηγική αντιπαράθεση ΗΠΑ και Κίνας, με τη Ρωσία σε ρόλο δευτερογωνιστή, ή αν (το πιθανότερο) θα έχουμε ένα μάλλον άναρχο διεθνές σύστημα με λίγες υπερδυνάμεις και περισσότερες περιφερειακές δυνάμεις που ελίσσονται, διαμορφώνουν και αλλάζουν συμμαχίες όπως τις συμφέρει κατά περίπτωση. Σε ένα τέτοιο άναρχο, πολυπολικό σενάριο, οι ΗΠΑ θα συνεχίσουν βεβαίως να είναι η ισχυρότερη δύναμη στον πλανήτη, αλλά με λιγότερη διάθεση ή και ικανότητα να διαφεντεύουν όπως είχαν συνηθίσει να κάνουν εδώ και χρόνια.

Η κρίση της δημοκρατίας στις Ηνωμένες Πολιτείες και τον δυτικό κόσμο γενικότερα ενισχύει περαιτέρω αυτή την εξέλιξη. Εξασθενίζει συνάμα και το ηθικό πλεονέκτημα που επικαλείτο συνήθως η Δύση. Η ανοχή της κυβέρνησης των

Ηνωμένων Πολιτειών στην ακραία πολιτική Νετανιάχου που κινδυνεύει να τινάξει στον αέρα την ευρύτερη περιοχή της Μέσης Ανατολής, οδηγώντας σε νέες εκατόμβες, έχει μειώσει ακόμη περισσότερο αυτό το ηθικό πλεονέκτημα κυρίως στα μάτια όσων ζουν στις χώρες του λεγόμενου Παγκόσμιου Νότου, αυτού που ονομάζαμε παλιά Τρίτο Κόσμο. Η αμερικανική ανοχή αγγίζει πλέον τα όρια της, αλλά ήδη το τίμημα είναι μεγάλο.

Η Ευρώπη προσπαθεί με μεγάλη δυσκολία να προσαρμοστεί στον καινούργιο κόσμο που διαμορφώνεται. Προσπαθεί να συνταιριάζει ένα πρότζεκτ ειρήνης, που ήταν παραδοσιακά η ευρωπαϊκή ενοποίηση, με έναν νέο αμυντικό ρόλο για την Ευρωπαϊκή Ένωση που κρίνεται απαραίτητος για την ευρωπαϊκή ασφάλεια. Αν δεν μπορέσει η Ευρώπη να αποκτήσει μια ισχυρή και αυτόνομη διεθνή παρουσία, θα είναι ανίκανη να υπερασπιστεί κοινά συμφέροντα και αξίες.

Εμείς εδώ στην Ελλάδα, αντιμετωπίζουμε τον τουρκικό αναθεωρητισμό και μια άσπαστη γειτονιά, επενδύουμε στη συμμετοχή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και στη στρατηγική συμμαχία με τις Ηνωμένες Πολιτείες, ενισχύουμε την αποτρεπτική μας ικανότητα μέσω εξοπλισμών, ενώ επικαλούμαστε σε μόνιμη βάση τις αρχές του διεθνούς δικαίου. Μόνο που το καθένα από όλα αυτά και όλα μαζί δεν είναι αρκετά ούτε πλέον δεδομένα, γιατί ο κόσμος αλλάζει πολύ γρήγορα, ενώ εμείς κοιβαόμαστε πάντα τους δικούς μας εσωτερικούς περιορισμούς και αντιφάσεις.

Καλό και άγιο βεβαίως το διεθνές δίκαιο, μόνο που έχει στενά όρια στην εφαρμογή του. Και μάλλον δεν προβλέπεται να ενισχυθεί περαιτέρω σε μια εποχή όπου το δίκαιο του ισχυρότερου τείνει να γίνει ο κανόνας. Όσο για μας, επικαλούμαστε όχι σπάνια το διεθνές δίκαιο με τρόπο επιλεκτικό που σίγουρα δεν συμβάλλει στην αξιοπιστία μας.

Θέλουμε επίσημα με κάθε ευκαιρία ότι θέλουμε να δούμε μια Ευρώπη με κοινή εξωτερική πολιτική. Και πολύ καλά κάνουμε. Αλλά ταυτόχρονα εμμένουμε στη διατήρηση του βέτο σε θέματα εξωτερικής πολιτικής. Περιμένω

Η Ευρώπη προσπαθεί με μεγάλη δυσκολία να προσαρμοστεί στον καινούργιο κόσμο που διαμορφώνεται. Προσπαθεί να συνταιριάζει ένα πρότζεκτ ειρήνης, που ήταν παραδοσιακά η ευρωπαϊκή ενοποίηση, με έναν νέο αμυντικό ρόλο για την Ευρωπαϊκή Ένωση που κρίνεται απαραίτητος για την ευρωπαϊκή ασφάλεια

κάποιον αρμόδιο να μας εξηγήσει επιτέλους πώς παντρεύονται αυτά τα δύο. Με σύμφωνο συμβίωσης ή με γάμο; Δυστυχώς, δεν είναι η μόνη αντίφαση στην ευρωπαϊκή μας πολιτική. Επενδύσαμε πολλά τα τελευταία χρόνια στη στρατηγική συμμαχία με τις Ηνωμένες Πολιτείες που αποτελεί ένα ιδιαίτερα σημαντικό – και όχι το μόνο – παράδειγμα διακομματικής συναίνεσης στις μεγάλες επιλογές της εξωτερικής μας πολιτικής. Συνιστά μεγάλη πρόοδο για το πολιτικό μας σύστημα, αν και οι εκπρόσωποί του σπάνια την επικαλούνται γιατί μάλλον ντρέπονται να ομολογήσουν δημόσια ότι μπορεί και να συμφωνούν σε κάτι μεταξύ τους.

Η στρατηγική συμμαχία με τις ΗΠΑ έχει κομβική σημασία για την ελληνική εξωτερική πολιτική. Μόνο που η αμερικανική εξωτερική πολιτική δεν μπορεί να θεωρείται δεδομένη. Μια ενδεχόμενη επανεκλογή Τραμπ τον Νοέμβριο πιθανότατα θα ανατρέψει πολλά. Ξεκίνησαμε άραγε να σκεφτόμαστε εναλλακτικά σενάρια ή απλώς εφροσυχάζουμε με την ελπίδα ότι κάπως θα τα καταφέρουμε όπως και την πρώτη φορά;

Η συμμετοχή μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση και το ΝΑΤΟ δεν αποκλείει μια ενεργή πολυδιάστατη εξωτερική πολιτική στα μέτρα βεβαίως μιας χώρας (μικρο)μεσαίου μεγέθους όπως η Ελλάδα. Το λέμε βεβαίως, αλλά η πράξη υπολείπεται των λόγων. Είναι αλήθεια ότι τα τελευταία χρόνια έχουμε αναπτύξει τις σχέσεις μας με χώρες της Μέσης Ανατολής, λιγότερο της Αφρικής. Ενώ το παγκόσμιο κέντρο βάρους μετακινείται προς την Ασία, προσπαθούμε να κάνουμε το ίδιο με την Κίνα και πιο πρόσφατα με την Ινδία. Αλλά οι περιοδικές υπουργικές επισκέψεις, ή ακόμη καλύτερα σε επίπεδο πρωθυπουργών, δεν αρκούν. Χρειάζεται συστηματική δουλειά σε βάθος που δεν υπήρξε ποτέ το συγκριτικό μας πλεονέκτημα.

Οι στρατιωτικοί εξοπλισμοί κοστίζουν πανάκριβα και εμείς δεν διαθέτουμε μεγάλα δημοσιονομικά περιθώρια. Μεταξύ των αλαορσοϊκιστών που ονειρεύονται έναν κόσμο ειρηνικό χωρίς όπλα και των άλλων που θριαμβολογούν για κάθε νέα φρεγιά ή μαχητικό αεροσκάφος που ακριβοπληρώσαμε θα έπρεπε να υπάρχει μια ενδιάμεση οδός. Δεν θα λύσουμε με όπλα τις διαφορές μας με την Τουρκία γιατί ένας πόλεμος θα ήταν καταστροφικός και για τους δύο. Σίγουρα είναι αναγκαία η αποτρεπτική ισχύς που διαθέτουν οι Ενοπλες Δυνάμεις της χώρας. Αλλά πρέπει να υπάρχει και η διάθεση να λύσουμε προβλήματα και όχι να τα σπρώχνουμε κάτω από το χαλί.

Υπάρχουν θέματα που προσφέρονται για έντιμους συμβιβασμούς και άλλα όχι. Αρκεί η απέναντι πλευρά να εγκαταλείψει τα νεοσοβιετικά σχέδια για έναν ρόλο ηγεμόνα στην ευρύτερη περιφέρεια και ο δικός μας πολιτικός κόσμος να ξεφύγει από την ομηρεία που προσπαθεί να του επιβάλει μια εθνικιστική μειοψηφία που κάνει πολύ θόρυβο εντός των τειχών και απειλεί.

Σε έναν κόσμο που αλλάζει πολύ γρήγορα και οι βασικές παραδοχές στις οποίες βασίστηκε η εξωτερική μας πολιτική για χρόνια αλλάζουν και αυτές ριζικά, εμείς χρειαζόμαστε ευελιξία, στρατηγικό σχεδιασμό και ανεξάρτητες φωνές που θα αμφισβητούν τα θέσφατα. Αν το υπουργείο Εξωτερικών και ο ευρύτερος χώρος όπου διαμορφώνεται η εξωτερική πολιτική της χώρας μας διαθέτουν όλα αυτά, δεν έχω απολύτως τίποτα να προσθέσω. Αν όχι, κάτι πρέπει να αλλάξει.

Ο Λουκάς Τσουκάλας είναι πρόεδρος του ΔΣ του ΕΛΙΑΜΕΤΙ, καθηγητής στο Sciences Po στο Παρίσι και ομότιμος καθηγητής στο ΕΚΠΑ